

Ковальов В. Г.<https://orcid.org/0000-0001-7249-0959>

Університет митної справи та фінансів

РИНОК АГРАРНИХ ПОСЛУГ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАД

У статті досліджено сутність, структуру та сучасні тенденції розвитку ринку аграрних послуг в Україні в умовах воєнних викликів, інституційних змін і цифрової трансформації аграрного сектору. Обґрунтовано, що ринок аграрних послуг є не допоміжним елементом аграрного виробництва, а самостійним середовищем формування конкурентоспроможності агровиробників, їхньої адаптивності до ризиків і стійкості територіальних громад. Визначено, що його структура охоплює виробничо-технологічний, логістично-збутовий, інформаційно-консультаційний і фінансово-страховий сегменти. Особливу увагу приділено територіальному виміру функціонування цього ринку. Доведено, що доступність і якість аграрних послуг істотно залежать від ресурсного потенціалу громади, який включає земельні, фінансові, інфраструктурні, людські та інституційні ресурси. Показано, що вирішальне значення має не лише наявність таких ресурсів, а й спроможність органів місцевого самоврядування трансформувати їх у чинники місцевого розвитку.

Розкрито аутсорсинг як важливу структурну тенденцію ринку аграрних послуг. Встановлено, що передання окремих функцій зовнішнім спеціалізованим виконавцям сприяє зниженню витрат, розширює доступ до сучасних технологій і підвищує ефективність використання ресурсів. Водночас позитивний ефект аутсорсингу залежить від рівня конкуренції на локальному ринку послуг. Доведено, що цифровізація, поширення платформних рішень, елементів точного землеробства, геоінформаційних систем і цифрових державних сервісів змінюють механізми взаємодії між виробниками та постачальниками послуг. Зроблено висновок, що розвиток ринку аграрних послуг має бути одним із пріоритетів державного регулювання аграрного сектору та місцевого розвитку.

Ключові слова: ринок аграрних послуг, територіальна громада, ресурсний потенціал, аутсорсинг, цифровізація, аграрний сектор, місцевий розвиток, інфраструктура та логістика, дорадництво, державне регулювання.

Постановка проблеми. В умовах воєнної трансформації економіки, децентралізації та цифровізації аграрний сектор України дедалі більше залежить не лише від виробництва продукції, а й від доступності якісних виробничо-технологічних, логістичних, дорадчих і фінансово-страхових послуг. Водночас ринок аграрних послуг розвивається нерівномірно: малі й середні виробники стикаються з високими трансакційними витратами, слабкістю дорадчої підтримки, обмеженим доступом до фінансування, нерівномірністю логістичної та цифрової інфраструктури. Це знижує ефективність господарювання та звужує фіскальні можливості територіальних громад. За таких умов особливого значення набуває дослідження взаємозв'язку між розвитком ринку аграрних послуг і ресурсним потенціалом гро-

мади, оскільки саме здатність органів місцевого самоврядування мобілізувати земельні, фінансові, інфраструктурні та інституційні ресурси визначає параметри локального агросервісного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади функціонування ринку послуг розкрито у працях S. Moeller, а інституційні механізми ринкової координації та вплив трансакційних витрат – у дослідженнях D. North і O. Williamson. Нормативно-інституційні основи функціонування інформаційно-консультаційного сегмента аграрного сервісу в Україні визначаються законами та підзаконними актами щодо дорадчої діяльності й Державного аграрного реєстру. Практичні аспекти дорадництва, кооперації, фінансової доступності, логістичних витрат та інфраструктурних обмежень в умовах війни висвітлено в аналі-

тичних матеріалах Світового банку, KSE, RDNA та вітчизняних авторів. Питання аутсорсингу й цифрової трансформації аграрного сектору розглядаються у працях Н. Azadi, N. Potryvaieva, V. Mamchur, O. Холодюк та ін. Проблематика ресурсного потенціалу територіальних громад, їх земельної, фінансової та інфраструктурної спроможності досліджується у роботах Т. Малишівського, Л. Федоришиної, А. Ряснянської та в сучасних аналітичних дослідженнях бюджетної стійкості громад. Водночас недостатньо опрацьованим залишається комплексний аналіз ринку аграрних послуг у поєднанні з ресурсним потенціалом громади як просторовою та інституційною основою його розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення сутності, структури та сучасних тенденцій розвитку ринку аграрних послуг в Україні й обґрунтування ролі ресурсного потенціалу територіальної громади у формуванні локального агросервісного середовища. Для досягнення мети поставлено такі завдання: уточнити зміст і сегментацію ринку аграрних послуг; охарактеризувати ресурсний потенціал громади та його ключові складові; визначити вплив аутсорсингу на трансформацію агросервісного ринку; проаналізувати цифровізацію як чинник його реструктуризації; обґрунтувати значення аграрних послуг для економічної та фіскальної стійкості територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Ринок аграрних послуг доцільно визначати як функціонально спеціалізований сегмент аграрної економіки, у межах якого формуються та реалізуються економічні відносини щодо надання виробничо-технологічних, логістичних, інформаційно-консультаційних, фінансових і страхових послуг, необхідних для безперервного здійснення сільськогосподарського виробництва. На відміну від ринку матеріальних товарів, цей сегмент характеризується невіддільністю процесу надання послуги від її споживання, варіативністю якості та неможливістю тривалого зберігання, що зумовлює специфіку ціноутворення, контрактних моделей і механізмів оцінювання якості сервісу. З позицій інституційно-економічного підходу ринок аграрних послуг слід розглядати не лише як сукупність окремих ринкових трансакцій, а як інституційно впорядковане середовище, у якому діють формальні й неформальні правила взаємодії між виробниками сільськогосподарської продукції, сервісними компаніями, фінансовими установами, дорадчими організаціями та державою. Саме якість інститу-

тив, рівень захисту прав, доступність інформації та передбачуваність контрактного середовища безпосередньо впливають на трансакційні витрати, а отже – на фактичну доступність послуг для малих і середніх агровиробників.

В українських умовах межі ринку аграрних послуг визначаються не лише економічною доцільністю, а й нормативно-правовою інституціоналізацією окремих його сегментів. Зокрема, правові засади аграрного дорадництва встановлено Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [1], а цифрову взаємодію суб'єктів аграрного сектору з державою дедалі більше структурує Закон України «Про інформаційно-комунікаційну систему “Державний аграрний реєстр”» [2]. Це свідчить про поступовий перехід від фрагментарного сервісного забезпечення агровиробництва до більш формалізованої моделі ринку, у якій важливу роль відіграють цифрові платформи, реєстрові інструменти та стандартизовані процедури доступу до підтримки.

Залежно від функціонального призначення та характеру задоволення потреб агровиробника ринок аграрних послуг доцільно структурувати на чотири взаємопов'язані сегменти: виробничо-технологічний, логістично-збутовий, інформаційно-консультаційний і фінансово-страховий. Такий підхід дає змогу розглядати аграрні послуги не як допоміжний елемент аграрного виробництва, а як самостійну інфраструктурну основу його відтворення, стійкості та конкурентоспроможності.

Виробничо-технологічний сегмент охоплює механізовані польові роботи, агрохімічне обслуговування, насінництво, первинну переробку, лабораторні, ветеринарні та інші послуги, безпосередньо пов'язані з виробничим циклом. Його визначальною рисою є висока капіталомісткість, оскільки надання таких послуг потребує значних інвестицій у техніку, обладнання, оборотний капітал і кваліфікований персонал. За оцінками Світового банку [3, 4], саме обмежений доступ малих виробників до фінансування, технічного оновлення та сучасних виробничих сервісів залишається одним із ключових стримувальних чинників розвитку аграрного сектору України, особливо в умовах воєнних ризиків і порушення ланцюгів постачання. Це означає, що для значної частини дрібних і середніх господарств доступ до виробничо-технологічних послуг є не лише питанням ринкового вибору, а й питанням економічної виживаності.

Логістично-збутовий сегмент включає послуги транспортування, зберігання, підготовки, сертифікації, маркетингу та просування аграрної про-

дукції. Саме цей сегмент є одним із найбільш чутливих до інфраструктурних диспропорцій та воєнних втрат. За результатами спільної оцінки Світового банку та Київської школи економіки, станом на кінець 2023 р. в Україні було повністю знищено 11,3 млн т і частково пошкоджено 3,3 млн т потужностей зберігання сільськогосподарської продукції, що означало втрату близько 19,5 % довоєнних потужностей [5]. Водночас упродовж перших двох місяців 2026 р. аграрна продукція забезпечила близько 4 млрд. доларів із понад 6,5 млрд. доларів загального експорту України, що підкреслює системоутворюючу роль логістики в аграрній економіці [6]. За таких умов нерівномірний доступ до елеваторів, перевантажувальних вузлів і транспортних маршрутів формує для дрібних виробників додаткові витрати та посилює їхню залежність від локально домінуючих інфраструктурних операторів.

Інформаційно-консультаційний сегмент представлений сільськогосподарськими дорадчими службами, приватними консультантами, науковими установами, закладами освіти та цифровими сервісами підтримки прийняття рішень. Формально цей сегмент інституціоналізований законодавством про дорадчу діяльність та урядовими положеннями про реєстри дорадчих служб, дорадників і експертів-дорадників [7]. Проте наукові дослідження засвідчують, що його розвиток в Україні залишається нерівномірним через недостатнє фінансування, слабку територіальну присутність, низький рівень інтеграції дорадництва у практику малих господарств і тривалу інституційну несталість [8; 9]. Водночас цифровізація частково компенсує ці обмеження: за даними Представництва ЄС в Україні, станом на кінець березня 2025 р. у Державному аграрному реєстрі було зареєстровано понад 200 тис. користувачів, внесено близько 7 млн земельних ділянок загальною площею майже 20 млн га, а через систему у 2024 р. понад 31,6 тис. виробників отримали 3,88 млрд грн державної підтримки [10]. Отже, сучасний розвиток інформаційно-консультаційного сегмента відбувається на перетині двох тенденцій: організаційної слабкості класичного дорадництва та швидкого посилення цифрових сервісів аграрного адміністрування.

Фінансово-страховий сегмент охоплює кредитування, лізинг техніки, гарантійні механізми, агрострахування, а також інструменти забезпеченого фінансування, зокрема аграрні розписки й аграрні ноти. Його ключовою проблемою є асиметричний доступ різних категорій виробників до фінансових ресурсів: малі господарства тради-

ційно стикаються з високими вимогами до застави, дефіцитом кредитної історії та обмеженою пропозицією адаптованих страхових продуктів. Водночас останніми роками в Україні посилюється інституційна підтримка цього сегмента. Зокрема, у 2024 р. було активізовано роботу Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві для виробників, що обробляють до 500 га землі, з можливістю покриття до 50 % зобов'язань позичальника. Паралельно Світовий банк реалізує проекти підтримки доступу аграріїв до оборотного капіталу, орієнтовані на десятки тисяч виробників. Значний потенціал має також розвиток інструментів товарозабезпеченого фінансування: станом на червень 2024 р. в Україні було видано понад 10 063 аграрні розписки на суму понад 69,7 млрд грн, а з 1 січня 2025 р. у повному обсязі набрав чинності Закон України «Про аграрні ноти», який модернізує цей сегмент фінансових відносин [11].

Однією з визначальних структурних тенденцій сучасного ринку аграрних послуг є поширення аутсорсингу виробничих і супровідних функцій, тобто передання агровиробниками окремих операцій на виконання зовнішнім спеціалізованим суб'єктам. У практиці аграрного господарювання це охоплює не лише механізований обробіток ґрунту, внесення засобів захисту рослин чи збирання врожаю, а й бухгалтерський супровід, правове забезпечення земельних відносин, агрономічне консультування, супутниковий моніторинг та елементи точного землеробства. У такому розумінні аутсорсинг виступає не епізодичною управлінською практикою, а формою поглиблення міжгосподарської спеціалізації та сервісної диференціації в аграрному секторі. Економічна логіка аграрного аутсорсингу ґрунтується на ефекті масштабу, професіоналізації сервісного виконавця та скороченні питомих витрат на утримання техніки, персоналу й управлінської інфраструктури. За наявності конкурентного ринку послуг це створює для малих і середніх господарств можливість отримати доступ до технологій, які за умов індивідуального придбання були б фінансово недосяжними. Водночас інституційна ефективність аутсорсингу прямо залежить від рівня конкуренції, контрактної визначеності та збалансованості переговорних позицій сторін: за умов локальної монополізації сервісного ринку він може трансформуватися з інструменту оптимізації витрат у механізм рентного перерозподілу на користь постачальника послуг [12]. Емпіричні оцінки для України також підтверджують потенціал цієї моделі: за розрахунками окремого дослідження, у 2019–2024 рр. витрати на технічне

обслуговування ґрунтів знизилися з 98 до 84 євро на гектар, адміністративні витрати скоротилися на 25 %, а використання елементів точного землеробства забезпечувало приріст урожайності на 15–20 % залежно від культури та економію добрив на рівні близько 20 % [13].

Для територіальних громад поширення аутсорсингу має суперечливі соціально-економічні наслідки. Якщо сервісні компанії локалізовані в межах громади, вони створюють додаткову зайнятість, формують базу місцевого оподаткування та закріплюють частину доданої вартості в локальній економіці. Якщо ж основні аутсорсингові послуги надаються зовнішніми операторами з міжрегіональним або вище радіусом дії, економічний ефект від їх надання концентрується поза межами території виробництва. У такому випадку для громади виникає ризик «витоку» доходів, тоді як локальні сільськогосподарські виробники залишаються лише споживачами послуг, а не учасниками повного циклу створення сервісної вартості.

Цифрова трансформація є одним із найбільш динамічних чинників реструктуризації ринку аграрних послуг, оскільки змінює як зміст самих послуг, так і способи їх замовлення, надання, контролю та оплати. До ключових напрямів такого перетворення належать цифрові платформи взаємодії з постачальниками сервісів, системи точного землеробства, геоінформаційні рішення, дистанційне зондування, телеметрія, автоматизоване управління технікою та використання агродронів у моніторингу посівів і внесенні ресурсів [14]. Унаслідок цього аграрна послуга дедалі частіше постає не як ізольована виробнича операція, а як комплексна дата-орієнтована сервісна модель, інтегрована з аналітикою, навігацією та цифровим обліком [15]. Розвиток цифрових сервісів в українському аграрному секторі вже має вимірювані параметри. За даними Світового банку, різні типи технологій точного землеробства в Україні застосовуються на площі близько 8,4 млн га, що становить 45 % площі опитаних господарств і приблизно чверть загальної площі посівів у країні [16]. Паралельно зростає масштаб цифрової державної інфраструктури агросектору: станом на кінець березня 2025 р. у Державному аграрному реєстрі було зареєстровано понад 200 тис. користувачів, у системі обліковано близько 7 млн земельних ділянок загальною площею приблизно 20 млн га, тобто понад 80 % площі сільськогосподарських угідь України. Це свідчить про поступовий перехід від фрагментарної цифровізації окремих операцій до формування цілісної цифрової архітектури

аграрного ринку. Економічний ефект цифрової трансформації полягає передусім у зниженні трансакційних витрат, розширенні доступу до інформації та послабленні інформаційної асиметрії між постачальником і споживачем послуги. Для агровиробника це означає можливість оперативно порівнювати параметри сервісних пропозицій, контролювати якість виконання робіт, використовувати геоприв'язані дані для ухвалення рішень і зменшувати частку непродуктивних витрат.

Разом із тим цифровізація не усуває, а в окремих випадках навіть загострює проблему територіальної нерівності. ІТУ констатує збереження відчутного цифрового розриву між міськими та сільськими територіями: у довоєнний період рівень користування інтернетом у сільській місцевості становив 70,9 %, поступаючись міським показникам, а під час війни ці диспропорції посилювалися через пошкодження інфраструктури та нерівномірність покриття [17]. Додатково, за оцінкою RDNA4, станом на 31 грудня 2024 р. сукупний вплив війни на телекомунікаційний, цифровий і медійний сектор сягнув понад 2,24 млрд дол. США прямих збитків, 2,38 млрд дол. США втрат і 5,86 млрд дол. США потреб у відновленні; при цьому близько 12,2 % домогосподарств втратили доступ до мобільних послуг [18]. За таких умов цифрова трансформація аграрного ринку повинна розглядатися не лише як технологічний тренд, а як напрям державної політики, тісно пов'язаний із відновленням телекомунікаційної інфраструктури, забезпеченням просторової доступності широкому зв'язку та мінімізацією цифрової нерівності між громадами.

Ресурсний потенціал територіальної громади в контексті аграрного розвитку доцільно трактувати як інтегровану сукупність наявних і потенційно мобілізовуваних ресурсів – земельних, фінансових, інфраструктурних, людських та інституційних, використання яких забезпечує функціонування аграрного сектору, формування локальних ланцюгів створення вартості та розвиток пов'язаних із ним сервісів. У сучасному науковому дискурсі ресурсний потенціал громади розглядається не як механічна сума ресурсів, а як багатовимірна система капіталів, що набуває економічного значення лише за умови належної організаційної координації, управлінської спроможності та здатності місцевої влади трансформувати ресурси у результати розвитку [19]. Методологічно важливим є розмежування широкого й вузького підходів до розуміння ресурсного потенціалу громади. У широкому значенні йдеться про всі

ресурси, що фізично локалізовані в межах громади; у вузькому – про ті з них, щодо яких органи місцевого самоврядування мають реальні важелі обліку, регулювання, мобілізації та перерозподілу [20]. Саме другий підхід є продуктивним для аналізу ринку аграрних послуг, оскільки він дозволяє оцінювати не лише ресурсну наявність, а й фактичну керованість ресурсами з боку громади. У цьому контексті земельна децентралізація, закріплена законодавчими змінами 2021 р., суттєво розширила управлінський контур громад у сфері земельних відносин, але не усунула розриву між формальними повноваженнями та реальною спроможністю їх реалізації.

Земельні ресурси залишаються центральною складовою ресурсного потенціалу аграрно орієнтованої громади, оскільки саме вони формують просторову, виробничу та фіскальну основу розвитку аграрного сектору. Передача громадам повноважень щодо розпорядження землями сільськогосподарського призначення державної власності за межами населених пунктів істотно посилила роль місцевого самоврядування в управлінні земельними відносинами [21]. Водночас ефективність такого управління визначається не лише обсягом переданих повноважень, а й якістю кадастрового обліку, наявністю просторових даних, професійною спроможністю апарату громади та здатністю інтегрувати земельну політику у стратегію місцевого розвитку. Інституційне середовище землекористування додатково змінилося внаслідок відкриття ринку сільськогосподарських земель. Законодавча модель земельної реформи передбачила поетапний допуск суб'єктів до купівлі земель, а з 1 січня 2024 р. таке право отримали й юридичні особи, створені громадянами України, з обмеженням до 10 тис. га в одні руки. За даними Держгеокадастру, станом на 3 березня 2026 р. на ринку було укладено 334 803 угоди купівлі-продажу земельних ділянок загальною площею 1,001 млн га, що свідчить про поступове, але стійке включення землі до економічного обігу [22]. Для громад це означає одночасне розширення інвестиційних можливостей і підвищення ризиків концентрації земельних активів у зовнішніх щодо громади суб'єктів.

Фіскальне значення земельних ресурсів для громад визначається насамперед земельною рентою, акумульованою через земельний податок та орендну плату. За даними аналітики для громад-партнерок програми USAID DOBRE, у 2023 р. співвідношення плати за землю до площі території громади коливалося від 0,1 тис.

грн до 448,5 тис. грн на 1 кв. км, що свідчить про надзвичайно високу диференціацію земельної дохідності. У ширшому вимірі виконання місцевих бюджетів у 2024 р. показує, що податок на майно, до складу якого входить і плата за землю, забезпечив 50,2 млрд грн, залишаючись одним із найбільш значущих власних джерел місцевих бюджетів. Отже, земля для громади є не лише природно-виробничим активом, а й базовим джерелом бюджетної стабільності, що водночас потребує сучасного інструментарію управління, включно з геоінформаційними системами, оновленням кадастрових даних і плануванням землекористування. Фінансовий потенціал територіальної громади в аграрному вимірі формується через поєднання кількох потоків: земельних платежів, єдиного податку, податку на доходи фізичних осіб, що сплачується із заробітної плати працівників аграрних підприємств, а також адміністративних надходжень і супутніх місцевих зборів. У структурі власних доходів місцевих бюджетів важливу роль відіграють як єдиний податок, так і майнові платежі. За підсумками 2024 р. надходження від єдиного податку становили 69,1 млрд грн, а податок на майно – 50,2 млрд грн, що підкреслює високу вагу ресурсів, прямо або опосередковано пов'язаних із використанням землі та підприємницькою активністю на місцях [23]. Разом із тим фінансова залежність аграрно орієнтованих громад від АПК є двосічною. З одного боку, аграрне виробництво та ринок аграрних послуг формують податкову базу громади; з іншого, така модель робить місцеві бюджети чутливими до воєнних, кліматичних і кон'юнктурних шоків. За даними аналітичного дослідження бюджетів 60 громад-партнерів програми USAID DOBRE, у 2023 р. надходження плати за землю залишалися майже на 28 % нижчими за довоєнний рівень 2021 р.; для тимчасово окупованих громад скорочення сягало 92,7 %, а для деокупованих і громад активних бойових дій – близько 60 % [24]. У ширшому дослідженні впливу війни на бюджети громад також зафіксовано, що в групі громад, де велися або ведуться бойові дії, середні втрати доходів у 2023 р. становили 20,4 %, а у 2022 р. – 18,2 % порівняно з 2021 р. За таких умов доступність якісних аграрних послуг слід розглядати не лише як чинник продуктивності окремого господарства, а і як опосередкований чинник фіскальної спроможності громади. Зростання врожайності, зменшення виробничих втрат, підвищення земельної дохідності та легалізація зайнятості в аграрному секторі формують мультиплікативний ефект для

місцевих бюджетів. Тому розвиток ринку аграрних послуг і фінансова стійкість громади перебувають у взаємозалежному зв'язку: слабкий сервісний ринок звужує базу надходжень, тоді як фінансово неспроможна громада має обмежені можливості для інвестування в інфраструктуру, без якої агро-сервіс не розвивається.

Інфраструктурний потенціал громади в системі аграрних послуг охоплює виробничу, соціальну та цифрову компоненти. До виробничої належать локальні дороги, об'єкти зберігання, логістичні вузли, енергетичні та меліоративні системи; до соціальної – житлово-комунальні, освітні та медичні умови, що впливають на утримання кадрів; до цифрової – широкопasmовий інтернет, мобільний зв'язок і цифрові платформи адміністрування. У сучасній моделі розвитку громади саме інфраструктура перетворює формально наявні ресурси на реально доступні фактори економічної активності. В умовах війни значення інфраструктурного ресурсу суттєво зросло через масштабні пошкодження виробничих і логістичних систем. RDNA4 фіксує, що станом на 31 грудня 2024 р. прямі пошкодження аграрного сектору України сягнули 11,2 млрд дол. США, а сукупні втрати – 72,7 млрд дол. США. Окремо в сегменті зрошення та водних ресурсів оцінено 746,3 млн дол. США пошкоджень, 872,3 млн дол. США втрат і 10,936 млрд дол. США потреб на відновлення й модернізацію [18]. Крім того, транспортний сектор, який безпосередньо впливає на собівартість переміщення аграрної продукції та доступність сервісів, продовжує функціонувати в умовах істотних логістичних обмежень і втрати частини виробничих потужностей.

Особливе місце в інфраструктурному потенціалі аграрних громад займає меліорація. За даними Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, від початку повномасштабної війни площа зрошення скоротилася з 525 тис. га у 2021 р. до 137 тис. га у 2024 р., тоді як потенціал відновлення зрошення оцінено щонайменше

в 1 млн га [25]. Це означає, що відновлення меліоративних систем є не вузькосекторальним завданням, а стратегічною умовою стабілізації аграрного виробництва, розвитку агросервісу й посилення податкової бази громад у зонах ризикованого землеробства.

Отже, ресурсний потенціал громади в аграрному вимірі є багатокомпонентною системою, в якій земля, фінанси, інфраструктура та інституційна спроможність не функціонують ізольовано. Для аграрно орієнтованих територій вирішальним стає не стільки формальний обсяг ресурсів, скільки здатність громади перетворювати їх на керований розвитковий актив через належне земельне адміністрування, фіскальне планування, відновлення меліоративних і транспортних систем та подолання цифрового розриву.

Висновки. Ринок аграрних послуг є самостійним структурним елементом аграрної економіки, через який забезпечуються доступ до технологій, логістики, консультацій і фінансових інструментів, а отже, продуктивність, адаптивність і конкурентоспроможність агровиробників. Його розвиток безпосередньо залежить від ресурсного потенціалу громади, насамперед від якості земельного адміністрування, фінансової бази, стану інфраструктури та інституційної спроможності місцевого самоврядування. Встановлено, що аутсорсинг і цифровізація є ключовими тенденціями трансформації ринку: перший розширює доступ до спеціалізованих сервісів, друга знижує інформаційну асиметрію та змінює механізми взаємодії між виробниками і постачальниками послуг. Водночас позитивний ефект цих процесів залежить від рівня конкуренції на локальних ринках і подолання цифрового розриву між громадами. Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісним оцінюванням впливу аграрних послуг на доходи місцевих бюджетів, аналізом регіональної диференціації агросервісного ринку та вивченням механізмів локалізації доданої вартості в межах територіальних громад.

Список літератури:

1. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>
2. Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр» : Закон України від 19.09.2024 № 3980-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3980-20>
3. Priorities for Agricultural Support in Ukraine. Washington, D.C. : World Bank Group, 2024. 112 p.
4. European Union and World Bank support Ukraine's small farmers via a stronger Partial Credit Guarantee Fund in Agriculture. World Bank. 2024. URL: <https://www.worldbank.org>
5. Neyter R., Zorya S., Muliar O. Agricultural war damages, losses, and needs review. Kyiv : Kyiv School of Economics ; World Bank, 2024. 98 p.

6. За два місяці 2026 року товарообіг України склав 21,3 млрд. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-dva-misiatsi-2026-roku-tovaroobig-ukrayini-sklav-213-mlrd-2688>
7. Про затвердження положень про реєстри сільськогосподарських дорадчих служб, а також сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.07.2006 № 897. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2006-p>
8. Святошнюк А. Л. Сучасний стан сільськогосподарської дорадчої діяльності та її значення для розвитку сільськогосподарської кооперації на теренах України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 80, ч. 1. С. 360–364. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.80.1.57.
9. Гулевець О. В. Роль сільськогосподарської дорадчої служби в агропромисловому комплексі України: особливості правового забезпечення. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 46–53. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-109-7.07.
10. EU supports Ukraine's State Agrarian Register with over 200 000 users. European Union in Ukraine. 2025. URL: <https://www.eeas.europa.eu>
11. Про аграрні ноти : Закон України від 22.02.2024 № 3586-IX. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20>
12. Azadi H., Houshyar E., Zarafshani K., Hosseininia G., Witlox F. Agricultural outsourcing: A two-headed coin? *Global and Planetary Change*. 2013. Vol. 100. P. 20–27. DOI: 10.1016/j.gloplacha.2012.10.002.
13. Potryvaieva N., Palieiev A., Moskal I. The use of outsourcing in the public service delivery system to enhance the efficiency of agricultural production. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2025. Vol. 29, No. 1. P. 45–56. DOI: 10.56407/bs.agrarian/1.2025.45.
14. Mamchur V., Studinska G. Effectiveness assessment of technical innovations in the implementation of the modern model of the agricultural sector of Ukraine. *Ekonomika APK*. 2024. Vol. 31, No. 2. P. 32–40. DOI: 10.32317/2221-1055.202402032.
15. Холодюк О., Диня В., Бонякевич О., Мовчан Д. Сучасні рішення та напрямки розвитку основних елементів системи точного землеробства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*. 2024. № 331(1). С. 330–338. DOI: 10.31891/2307-5732-2024-331-50.
16. World Bank Group. Ukraine Country Climate and Development Report. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/CSA_en.pdf
17. International Telecommunication Union. Ukraine Digital Development Country Profile. 2025. URL: https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Publications/2025/Final_Ukraine%20Digital%20Development%20Country%20Profile%20version%203.0.pdf
18. Government of Ukraine, World Bank Group, European Commission, United Nations. Ukraine. Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. 2025. URL: www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-02/ukraine_fourth_rapid_damage_and_needs_assessment_rdna4_february_2022_december_2024.pdf
19. Федоришина Л. М., Кононюк О. О., Кононюк І. А. Ресурсний потенціал територіальної громади: сутність, складові елементи та фактори формування. *Інноваційна економіка*. 2023. № 2. С. 78–86. DOI: 10.37332/2309-1533.2023.2.10.
20. Малишівський Т. В., Стефінін В. В. Адаптація концепції «5 капіталів» щодо аналізу ресурсного потенціалу на рівні громад. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18, т. 2. С. 73–85. DOI: 10.15330/apred.2.18.73-85.
21. Ряснянська А. М., Руденко С. В. Інструментарій підвищення ефективності використання земельних ресурсів у менеджменті територіальних громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. № 1. С. 322–326. DOI: 10.36887/2415-8453-2024-1-54.
22. Обсяг ринку землі в Україні досягнув одного мільйона гектарів. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. 2026. URL: <https://land.gov.ua/derzhgeokadastr-obsyag-rynku-zemli-v-ukrayini-dosyagnuv-odnogo-miljona-gektariv/>
23. Шуст О. А., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф., Герасименко І. О., Драган О. О., Ткаченко К. В., Зубченко В. В. Фінансова спроможність територіальних громад України в умовах війни. *Економіка та управління АПК*. 2024. № 2. С. 6–30. DOI: 10.33245/2310-9262-2024-193-2-6-30.
24. Вплив війни на бюджети територіальних громад. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021–2023 роки 60 територіальних громад-партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України. / Під редакцією Т. Паутової. – К.: «Поліграф плюс», 2024. 116 с.
25. В Україні запускають комплексний проєкт з модернізації зрошувальних систем. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 2026. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/3ae6063b-bae5-49c4-a2f1-bb0baf681e49?lang=uk-UA&title=VUkrainiZapuskaiutKompleksniiProktZModernizatsiiZroshuvalnikhSistem>

**Kovalov V. G. AGRICULTURAL SERVICES MARKET
AND COMMUNITY RESOURCE PROVISION**

The article examines the essence, structure, and current development trends of the agricultural services market in Ukraine under conditions of wartime challenges, institutional change, and digital transformation of the agricultural sector. It is substantiated that the agricultural services market should not be treated as an auxiliary component of agricultural production, but as an independent environment shaping the competitiveness of agricultural producers, their adaptability to risks, and the resilience of territorial communities. The study identifies four main segments of this market: production and technological services, logistics and marketing services, information and advisory support, and financial and insurance services. Special attention is paid to the territorial dimension of this market. It is proved that the availability and quality of agricultural services largely depend on the resource potential of a territorial community, including land, financial, infrastructural, human, and institutional resources. The study shows that not only the availability of such resources matters, but also the ability of local self-government bodies to transform them into real drivers of local development.

Outsourcing is revealed as an important structural trend in the agricultural services market. It is established that the transfer of certain functions to external specialized providers reduces costs, expands access to modern technologies, and improves resource efficiency. At the same time, the positive effect of outsourcing depends on the level of competition in local service markets. The paper also proves that digitalization, the spread of platform-based solutions, precision agriculture tools, geographic information systems, and digital public services are changing the mechanisms of interaction between producers and service providers. It is concluded that the development of the agricultural services market should become one of the priorities of state regulation in the agricultural sector and local development policy.

Keywords: *agricultural services market, territorial community, resource potential, outsourcing, digitalization, agricultural sector, local development, infrastructure and logistics, agricultural advisory services, state regulation.*

Дата першого надходження статті до видання: 08.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026